

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů: srovnání výsledků z let 2014 a 2015

Druhá zpráva z výzkumného projektu

Mgr. et Mgr. Dana Juhová

Mgr. Zuzana Scott, Ph.D.

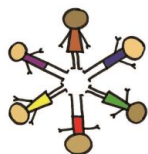
Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Jan Šerek, Ph.D.

prof. PhDr. Petr Macek, CSc.

Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
Joštova 10, 602 00 Brno

Říjen 2016

Obsah

O projektu.....	3
Utváření aktivního občanství a jeho společenský kontext	4
Demokracie	5
Tolerance jako jeden z pilířů demokratické společnosti	7
Zájem o politiku a důvěra v média	10
Klíčová zjištění a doporučení	13
Poděkování	14

O projektu

Výzkumný projekt „Psychologické aspekty občanské participace adolescentů, finančně podpořený Grantovou agenturou České republiky (GA14-20582S), byl realizován v letech 2014-2016 v Institutu pro výzkum dětí, mládeže a rodiny na Masarykově univerzitě.¹ Cílem projektu bylo prozkoumat názory mladých lidí na společnost a jejich zkušenosti s různými formami občanské participace. Provedený výzkum se opírá jednak o data získaná prostřednictvím opakovaného dotazníkového šetření a také o analýzu výpovědí získaných k danému tématu ve skupinových rozhovorech. Dotazníkové šetření proběhlo ve dvou vlnách, a to na konci školního roku 2013/2014 a na začátku školního roku 2015/2016. Skupinové rozhovory se uskutečnily na jaře 2015.

První vlny **dotazníkového šetření** se zúčastnilo 2090 studentů devátých ročníků základních škol a prvních ročníků středních škol (na víceletých gymnáziích se jednalo o studenty kvart a kvint). Data jsme sbírali na 68 školách ve čtyřech krajích (Jihomoravském, Pardubickém, Zlínském a v Kraji Vysočina).

Po roce a půl jsme stejné studenty znovu oslovili se žádostí o opětovné vyplnění dotazníku. Žáci, kteří v první vlně sběru dat byli v devátém ročníku, již odešli na jinou školu a bylo obtížné je kontaktovat. Proto se druhé vlny sběru dat zúčastnili jen studenti, kteří v době první vlny sběru dat navštěvovali první ročník na střední škole (na víceletých gymnáziích se jednalo o studenty kvint). Oba vyplněné dotazníky jsme tedy získali od 720 studentů (z toho 54 % dívek) z 34 škol. Konkrétně se jednalo o 70 % studentů středních odborných škol a 30 % studentů gymnázií (včetně víceletých).

Skupinových rozhovorů se zúčastnilo 76 žáků ve věku 14-18 let, kteří navštěvovali devátý ročník základní nebo první ročník střední školy. Nejednalo se o studenty, kteří byli zahrnuti do dotazníkového šetření. Rozhovorů proběhlo celkem 12, přičemž v sedmi jsme se zaměřili na téma občanské participace a v pěti na porozumění demokracii a toleranci.

Naším cílem bylo nalézt odpovědi na tyto otázky:

1. Jak si studenti základních a středních škol utvářejí své občanské názory a co ovlivňuje jejich chování týkající se občanského života?
2. Jakou roli v tomto procesu sehrává škola?
3. Mění se tyto názory a chování v čase?

Výsledky z první vlny sběru dotazníkových dat obsahuje předchozí výzkumná zpráva (viz <http://ivdmr.fss.muni.cz/doc/report2014.pdf>), v této zprávě bychom Vám chtěli představit vybraná zjištění založená na datech od studentů středních škol, kteří se zúčastnili obou dotazníkových šetření, a studentů, kteří se zúčastnili skupinových rozhovorů.

¹ Více informací o projektu naleznete na: <http://ivdmr.fss.muni.cz/projekt-psychologicke-aspekty-obcanske-participace-adolescentu>.

Utváření aktivního občanství a jeho společenský kontext

Občanské názory a předpoklady k aktivnímu zapojení do občanského života se utvářejí v průběhu celé adolescence, a to v závislosti na různých socializačních vlivech (zahrnujících rodinu, kamarády či školu) a jejich interakci. Pro mnoho mladých lidí škola hraje důležitou roli při utváření občanských názorů a chování. Umožňuje jim často první kontakt s veřejnými institucemi a autoritami a učí je, jak funguje demokratický systém. Mladí lidé si zde mohou vyzkoušet ovlivnit tento systém vlastním působením na dění ve škole a ve třídě. Podle zahraničních výzkumných zjištění se přitom ukazuje, že pokud se mladí lidé zapojují do dění ve škole (např. ve školním parlamentu), tak se více zapojují do politického či celospolečenského dění i v dospělosti.

V následujícím textu budeme prezentovat zjištění zachycující vývoj názorů a chování spojených se společenským děním u dospívajících, kteří nyní studují na středních školách. Změny v těchto oblastech mohou být podmíněny vývojově, například tím, že se mladí lidé mohou stále více aktivněji zapojovat do dění ve škole. Na konci povinné školní docházky jsou mladí lidé také více schopni uvažovat abstraktně a v souvislostech. To jim umožňuje přemýšlet o společnosti a jejích institucích na obecné rovině a klást si otázky, jak naše společnost funguje a jaké důsledky mají zákony a společenská pravidla pro občany. Na vývoj občanských názorů mladých lidí mají vliv také politické a celospolečenské události, které probíhají v době, kdy si mladí lidé názory utvářejí. V našem výzkumu to dokládají data z druhé vlny: jak dotazníkové šetření, tak i skupinové rozhovory jsou pravděpodobně do velké míry ovlivněny tzv. migrační krizí, která od roku 2015 získává v médiích a společnosti značnou pozornost. Lze proto očekávat, že nezanedbatelný vliv na vývoj názorů a postojů adolescentů měla média zprostředkující informace o migrační krizi a celkový kulturní a společenský vývoj v posledních letech. Například podle výzkumu z roku 2015² byli lidé na útěku ve zpravodajství některých celostátních televizí prezentováni jednostranně, a to převážně v souvislosti s administrativními problémy či s policejní činností. V reportážích byly upozaděny příčiny samotné krize v zemích původu migrantů, jejich život na útěku i humanitární aspekt krize. Takto prezentované informace mohly podle autorů výzkumu v divácích vyvolat „*pocit ohrožení a zvýšenou poptávku po krátkodobých a silových řešeních problému*“ (s. 7). V souladu s tímto předpokladem ukazuje šetření Centra pro výzkum veřejného mínění³ z podzimu 2015, že česká veřejnost má spíše negativní postoj k přijímání uprchlíků a dlouhodobě vnímá cizince jako určité bezpečnostní riziko.

Na základě těchto skutečností se dá očekávat, že i názory našich respondentů budou ve druhé vlně sběru dat, která proběhla na podzim 2015, v otázkách tolerance a některých demokratických principů vyhraněnější než na konci roku 2014.

V této zprávě se nejdříve podíváme na postoj mladých lidí k demokracii a jejím principům. Dále se budeme věnovat toleranci k menšinám a nakonec zájmu mladých lidí o politiku a důvěře mladých lidí v média.

² Tkaczyk, M., Pospěch, P., Macek, J. (2015). Analýza mediálního pokrytí uprchlické krize (výzkumná zpráva). Brno: Masarykova univerzita.

³ Výsledky celého šetření Centra pro výzkum veřejného mínění naleznete zde:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7465/f3/pm151130.pdf.

Demokracie

K úspěšnému fungování demokracie je zapotřebí podpora ze strany občanů. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli prozkoumat postoje mladých lidí k demokracii a jejím principům. Tato zjištění nám mohou napovědět, jak se k demokracii budou stavět nastupující generace mladých dospělých.

V rámci skupinových rozhovorů byla také položena otázka: „*Když se řekne slovo demokracie, co si pod tím vybavíte?*“ Studenti často odpovídali, že demokracie je pro ně spojená především se svobodou a individuálními právy. Jeden ze studentů například řekl, že demokracie pro něj znamená „*že každý má právo říct svůj osobní názor a nikdo mu za to nemůže nic udělat*“. V menší míře dále zmiňovali, že se demokracie také pojí s procedurálními aspekty, jako je reprezentativnost (vláda volená občany) a princip rovnosti.

Když studenti diskutovali o tom, co pro ně demokracie znamená, často zdůrazňovali, že se v demokracii na rozhodování podílí všichni, nebo alespoň více lidí. Jedna studentka uvedla: „*Já bych řekla, že [demokracie] není jenom o jedné osobě...je tady více lidí, záleží tady na dohodě, na komunikaci. Že to není o jednom člověku, který řekne, a tak to bude*“.

Demokracie pro ně také znamená mít právo podílet se na rozhodování a tím ovlivnit jeho výsledek. Studenti uvedli:

Respondent 1: „Že ve vedení nebo řízení toho státu rozhoduje více lidí než jenom jeden.“

Respondent 2: „Že náš názor může něco ovlivnit, rozhodnout, může k tomu přispět.“

Demokracie je pro ně spojená s určitým pocitem bezpečí a poskytuje jim různé možnosti, například volného pohybu. Student uvedl: „*Když tady byl komunistický režim, tak se nemohlo za hranice na západ. Mohlo se jenom na východ, Rusko a tak. Ted' můžeme poslouchat cizí písničky, můžeme jezdit do zahraničí studovat, zase na západ, když to vezmu z tohoto pohledu.*“

V dotazníku jsme vycházeli ze širšího pojetí demokracie, které má tyto tři základní složky:

- 1) uznání demokracie jako nejlepšího způsobu vlády (1 otázka)
- 2) právo každého člověka vyjádřit svůj názor (1 otázka)
- 3) podpora ochrany práv menšin (3 otázky)

Tyto atributy demokracie přitom občané nemusejí vnímat jako vzájemně propojené, ale mohou k nim zastávat různé postoje. Studentů jsme se ptali na jejich postoje k těmto složkám demokracie a sledovali jsme jejich vývoj. V tabulce č. 1 je uvedeno, kolik procent studentů souhlasilo s jednotlivými výroky týkající se demokracie v letech 2014 a 2015.

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů

Tabulka č. 1 Postoje k demokracii a jejím principům

Výrok	Rozhodně či spíše souhlasím	
	rok 2014	rok 2015
1) Demokracie je nejlepší možný systém vlády, který znám.	66 %	76 %
2) Všichni lidé mají právo veřejně vyjádřit svůj názor.	86 %	86 %
3a) V naší společnosti by se měly respektovat práva menšin.	63 %	54 %
3b) Menšiny v naší zemi by si neměly příliš vyskakovat, protože v naší zemi rozhoduje většina.	64 %	74 %
3c) Pokud si většina občanů nepřeje v naší zemi nějakou menšinu, měla by tato menšina poslechnout a odejít.	51 %	62 %

Z tabulky je patrné, že největší podporu ze všech výroků získalo právo každého člověka na veřejné vyjádření vlastního názoru, které bylo stabilní v obou letech a podpořilo ho 86 % dotazovaných studentů. Ke změně došlo u výpovědi týkající se uznání demokracie jako nejlepšího systému vlády, s nímž v roce 2015 souhlasilo o 10 % více respondentů než v roce 2014. Co se týče podpory ochrany práv menšin, došlo v roce 2015 k poklesu.

Celkově se ukázalo, že na obecné rovině většina dotázaných podporuje demokracii a její principy. Na druhou stranu je zde patrný určitý rostoucí potenciál upozadovat práva menšin, jestliže nejsou v souladu s přáním většiny. Jedno z možných vysvětlení je, že pro mladé lidi je vnímání demokracie spojeno především s jejich osobními právy a svobodami a rovněž s principem rozhodování na základě vůle většiny. Menší důraz je však kladen na potřebu hledání širšího společenského kompromisu a na respektování pohledu těch, kteří jsou ve společnosti v menšině.

Výpovědi našich respondentů však také mohou odrážet **strach z neznámého a z možného ohrožení vlastní bezpečnosti**, který mohou mladí lidé pociťovat na základě zpráv z médií. Výzkumná zjištění ze zahraničí totiž ukazují, že v adolescenci by se obecně tolerance a demokratické myšlení měly naopak zvyšovat. To, že u některých studentů naopak klesly, mohlo být právě důsledkem zvýšených obav z panující situace. Tuto naši domněnku týkající se strachu podporuje i diskuse, která proběhla **v rámci skupinových rozhovorů** mezi studenty:

Respondent 3: „No právě, to jsem chtěla říct, že je to zase ovlivňované médii, že z každé strany se na nás valí, že tady byl atentát, tady byl atentát... Měli jsme mít přednášku, kdy sem měl přijet nějaký muslim a měl nám povídat o náboženství a o tom, co ten Korán obnáší a tak, ale nakonec to nebylo. Což mně je docela líto. To je úplně něco jiného než přečíst si to támhle v médiích, kde je to zase vytržené z kontextu, trochu přibarvené a takhle, než když vám to řekne ten, který v tom žije.“

Respondent 4: „Jenomže on není muslim jako muslim, že. Když jsme třeba viděli ten... já nevím, jestli to byl muslim, ale ten atentát v Paříži, tak když se budou tady ty lidi přivážet sem k nám, tak si myslím, že je přirozený, že se budeme bát, že se to může stát i u nás, proč by se to nemohlo stát i u nás, když tady kousek v Paříži se to stalo.“

Tolerance jako jeden z pilířů demokratické společnosti

Tolerance je považována za jeden ze základních pilířů demokracie. Lze na ni pohlížet jako na schopnost uznat názory a chování, se kterými osobně nesouhlasíme. Je také jedním z ukazatelů porozumění některým principům demokracie, jako jsou například právo menšin udržet si vlastní kulturu nebo občanská rovnost menšin ve smyslu principu rovnosti práv.

Mladých lidí jsme se proto **v dotazníku** ptali na otázky týkající se principu rovnosti práv a práva na udržení si vlastní kultury. V tabulce níže uvádíme, kolik procent mladých lidí souhlasilo v daném období s uvedenými výroky.

Tabulka č. 2 Postoje k principu rovnosti práv a právu na udržení si vlastní kultury menšin

Výrok	Rozhodně či spíše souhlasím	
	rok 2014	rok 2015
Děti přistěhovalců by měly mít stejné příležitosti studovat jako české děti.	89 %	82 %
Přistěhovalci by měli mít zaručenou stejnou zdravotní péči jako Češi.	88 %	80 %
Přistěhovalci by měli za svou práci brát stejný plat jako Češi, kteří dělají stejnou práci.	78 %	70 %
Přistěhovalci by měli mít právo zachovat si své tradice a kulturu.	62 %	34 %
Přistěhovalcům by mělo být povoleno udržovat si svůj jazyk.	52 %	33 %
Přistěhovalci by měli mít právo stavět si u nás své náboženské stavby (např. pravoslavné kostely, mešity, buddhistické svatyně).	29 %	13 %

Z těchto odpovědí vyplývá, že více než dvě třetiny studentů souhlasilo v letech 2014 i 2015 s tím, že by přistěhovalci měli mít stejné příležitosti jako ostatní, co se týče studia, platu i zdravotní péče. Na druhou stranu již většina mladých lidí v roce 2015 chtěla, aby se přistěhovalci silněji přizpůsobili místním kulturním zvyklostem. To, že by se imigranti měli přizpůsobit místní kultuře a zvyklostem, silně zaznívalo i **ve skupinových rozhovorech**, které jsme vedli se studenty. Nutno podotknout, že žádný z účastníků těchto rozhovorů neměl osobní zkušenost s imigranty (nezmínili, že by měli mezi kamarády přistěhovalce).

Možným vysvětlením toho, proč někteří mladí lidé chtějí, aby se imigranti přizpůsobili místním pravidlům a zvyklostem, mohou být obavy o zachování českých tradic a české kultury, pokud by různé náboženské a kulturní tradice měly existovat vedle sebe. Ve skupinové diskusi zaznívalo, že někteří studenti odmítají udržování kulturní tradice imigrantů právě z **obav z tzv. mísení kultur a z možného přesvědčování ze strany menšin**, aby se většinová společnost vzdala některých svých tradic. Někteří studenti souhlasili s tím, aby si imigranti svoje zvyklosti udržovali v soukromí, ale odmítali, aby kvůli tomu jakkoli přizpůsobovaly tradice většinové společnosti.

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů

Příklady některých názorů studentů jsou uvedeny níže:

Respondent 5: „Hlavně kdybychom to [různé kultury] všechno míchali dohromady, tak potom už bude kultura jedna, bude to všechno smíchané... Když třeba pojedeme někam do ciziny, tak už to bude stejné jako tady, všude budou ty samé stavby... prostě se ty kultury jakoby smíchají, všude to bude stejné... A to bychom měli celý svět už jednotný.“

Respondent 6: „Samozřejmě nějak se mi to nelíbí [nošení šátků], když to vidím, ale nic s tím neudělám, ale zase oni nemůžou po nás chtít, abychom také měli ty jejich šátky, protože jsme v České republice, a to není naše tradice. My to prostě tak nosit nebudeme, nemůžou to po nás chtít. Taky jsem slyšela v televizi, že se jim nelíbí, že tady máme zabíjačky, ale to je zase česká tradice a nemůžou po nás chtít, abychom zrušili zabíjačky, protože to je zase naše a oni s tím mají problém.“

Studenti také diskutovali nad tím, **za jakých podmínek by si přistěhovalci mohli udržet vlastní kulturní tradice a kdy by se už měli přizpůsobit kultuře hostitelské země**. Někteří z dotázaných považovali za směrodatnou délku pobytu. Podle nich při krátké návštěvě není přizpůsobení se zvyklostem dané země důležité. V případě, že se ale plánují v hostitelské zemi natrvalo usadit očekávají, že se přistěhovalci přizpůsobí. Jiní poukazovali, že záleží na tom, zdali přistěhovalci svými tradicemi neohrožují většinovou společnost. V případě, že ji neohrožují, by mladí lidé udržování kulturní tradic přistěhovalcům tolerovali. Krátká část diskuse na toto téma je uvedena níže:

Respondent 7: „Když třeba vezmu islám, tak oni tam třeba chodí zahaleni a přicestují sem, tak my tady chodíme normálně, tak oni se musí podřídít tomu, jak my se tady chováme.“

Respondent 8: „To bych třeba neřekla, protože to je jejich jakoby životní styl...“

Respondent 9: „Tak třeba když tady jsou jenom, já nevím, na prázdniny, třeba na měsíc, tak dobře, to ještě toleruju [že chodí zahaleni], ale kdyby tady pak chtěli žít natrvalo, tak se musí přizpůsobit.“

Respondent 10: „Ale zase na druhou stranu, každý si může dělat, co chce, když to není protiprávní... tak si může nosit tu burku.“

Moderátor: „A napadá vás, kde může ležet ta hranice mezi tím přizpůsobením a tím, že máme tu svobodu, kdy si může každý dělat, co chce?“

Respondent 8: „Když neohrožuje ostatní lidi na životě, tak si podle mě může dělat, co chce.“

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů

Jako jedno z možných řešení výše zmíněných potíží mladí lidé **navrhovali zavedení jasných pravidel**. Všichni, kdo žijí v České republice nebo by se zde chystali usadit, by měli vědět, co se zde smí, nesmí a co lze očekávat. Tudiž by si dopředu mohli rozmyslet, zdali zde za těchto podmínek chtějí žít. Příkladem mohou být tyto výpovědi:

Respondent 11: „A určitě by bylo dobré pro tyhle lidi, kteří vyznávají nějaké jiné náboženství než křesťanství, tady u nás v republice prostě zavést jedno pravidlo. Protože když třeba ženy chodí na vysokou školu čtyři roky, a po těch čtyřech letech jim někdo řekne ‚Neměla bys [nosit šátek], nebo nelíbí se nám to‘, je to hrozně sporné. Mělo by to být zavedeno tak, že jste v České republice, nenoste to na veřejnosti.“

Respondent 12: „Já si třeba myslím, že kdyby to někde bylo napsané, oni by už sem jeli s tím, že ví, co můžou, co ne, a pak se můžou odvolávat, kam chtějí. Ale oni už by sem šli s tím, že to tak bude a přijali ty podmínky, a potom už to teda musí plnit, jako my plníme, když přijedeme někam do ciziny.“

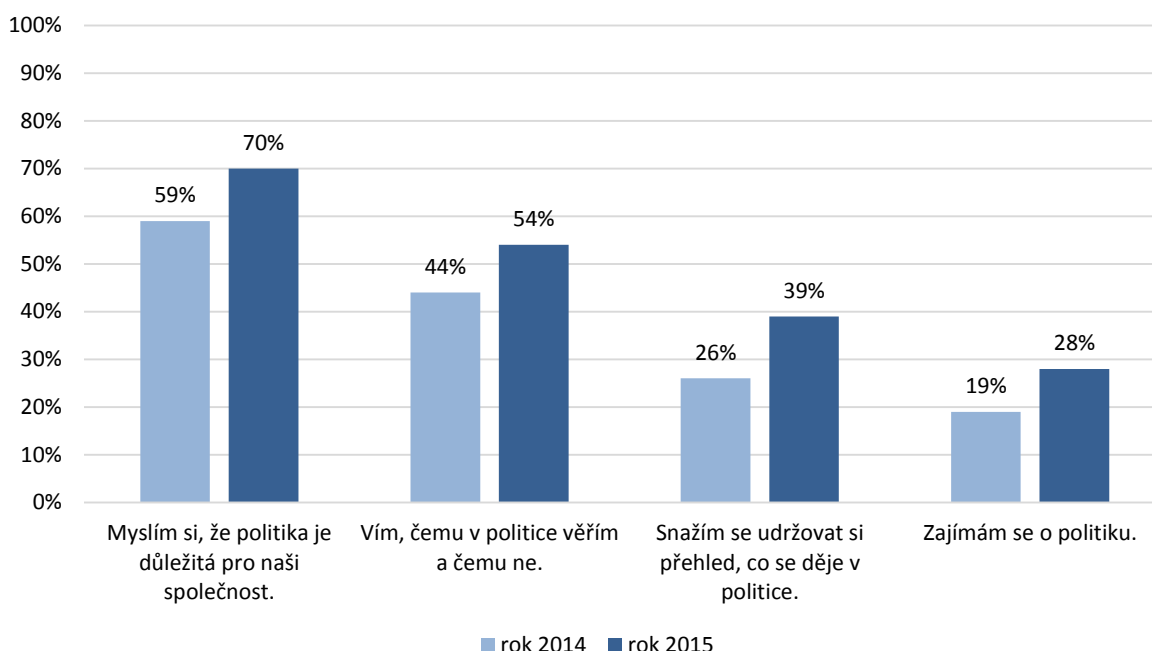

Zájem o politiku a důvěra v média

Pokud mladí lidé chtějí sami ovlivnit dění ve společnosti, měli by se aktivněji zapojit do občanského života. Zájem o politiku a sledování dění ve společnosti je jedním z důležitých předpokladů pro občanskou participaci. Informace potřebné k udržování přehledu o společenském dění získávají mladí lidé jak z médií, tak i prostřednictvím diskusí ve škole, s rodiči či kamarády. Kvalita poskytovaných informací může být ale různá a je zapotřebí, aby se naučili kriticky hodnotit, které médium jim poskytuje kvalitní informace a které ne.

Dále jsme se v **dotazníku** ptali, zdali se o politiku zajímají. Graf č. 1 ukazuje, kolik procent lidí souhlasilo s uvedenými výroky týkajícími se zájmu o politiku v roce 2014 a 2015.

Graf č. 1 Zájem o politiku

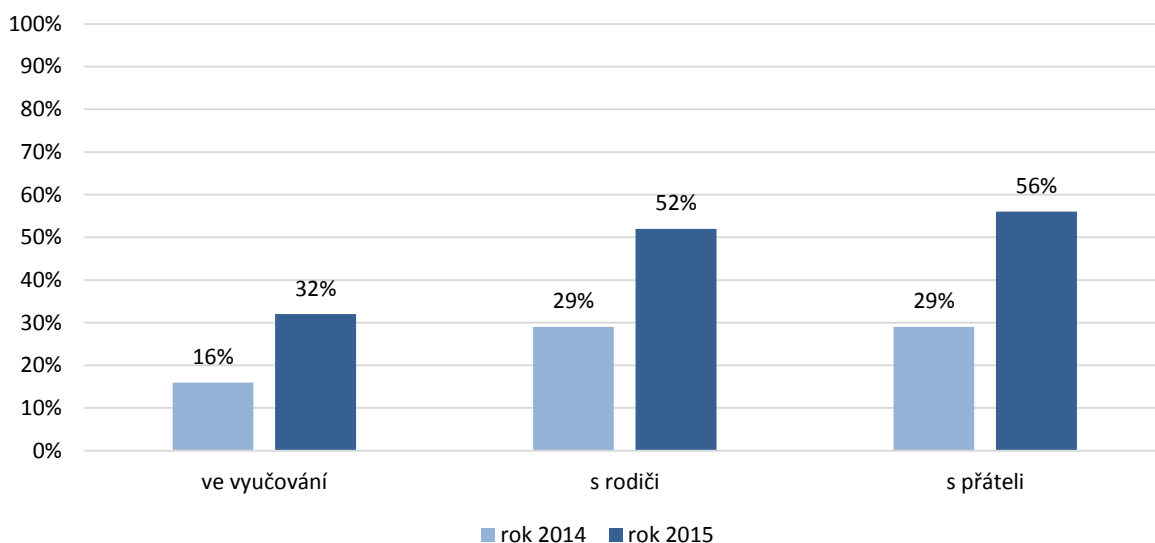
Z grafu je patrné, že většina mladých lidí si myslí, že politika je pro naši společnost důležitá. V roce 2015 již více než polovina studentů věděla, čemu v politice může věřit a čemu ne, přičemž necelá třetina dotazovaných se o politiku v té době zajímala. Obecně ale ve všech otázkách týkajících se zájmu o politiku došlo v roce 2015 k nárůstu okolo 10 %.

Dále jsme se studentů ptali, jak často se podle nich za poslední rok ve vyučování diskutovalo o politice či jiných celospolečenských tématech (např. ekologie, rasismus, nezaměstnanost apod.). Velmi podobně jsme se také ptali, zda o těchto tématech diskutovali v posledním roce s rodiči a přáteli. Graf č. 2 ukazuje, kolik procent mladých lidí takto diskutovalo alespoň párkrát do měsíce.

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů

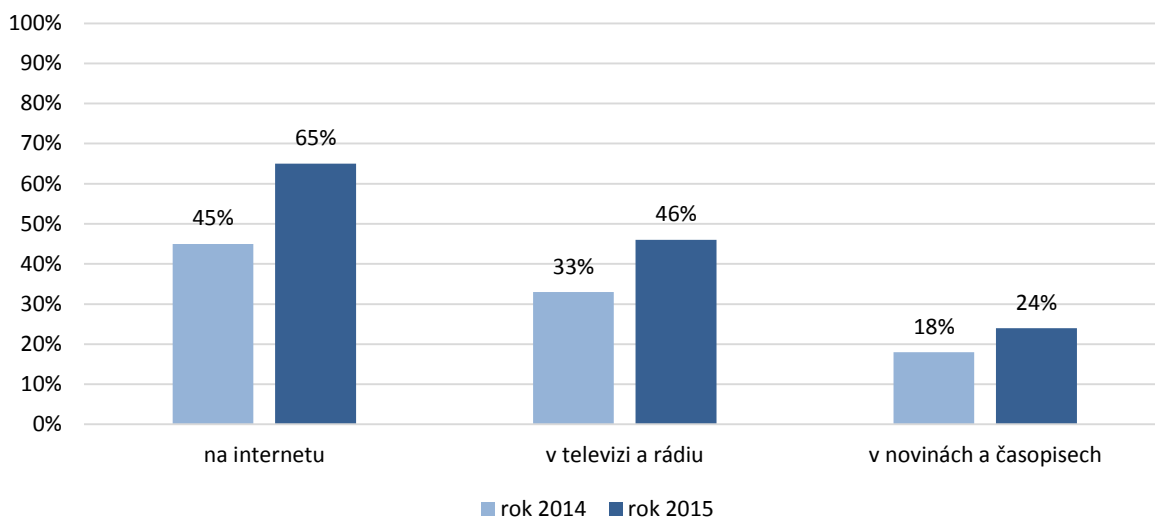
Graf č. 2 Diskuse o celospolečenských tématech alespoň párkrát do měsíce

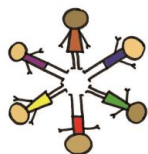

V roce 2015 přibližně dvojnásobně narostl počtu studentů, kteří diskutovali ve vyučování, s rodiči či s přáteli o celospolečenských tématech. Studentů, kteří uvedli, že ve vyučování se diskutovalo párkrát do měsíce, jsme se dále doptávali na roli učitelů v diskusích. V obou letech okolo 85 % studentů uvedlo, že podle jejich názoru se učitelé snažili, aby diskuse probíhaly slušně a studenti měli prostor se vyjádřit; jen málo studentů uvedlo, že učitelé v diskusích příliš prosazovali své názory či naopak stáli zcela stranou. Také nás zajímalo, zdali si studenti z diskusí odnáší zajímavé informace či názory a učí se jimi nové dovednosti - s tímto souhlasily necelé tři čtvrtiny studentů. Diskuse o těchto tématech bavily v uvedeném období přibližně dvě třetiny studentů.

Dá se říci, že tyto výsledky odpovídají našemu očekávání. Během adolescence se obecně zvyšuje zájem o politiku, neboť mladí lidé si více uvědomují, co se děje ve společnosti a že politika toto dění zásadním způsobem ovlivňuje. V tomto ohledu jsme se ptali, jestli studenti sledovali v daném období zprávy v médiích. Zjištěné údaje ukazuje graf č. 3.

Graf č. 3 Sledování zpráv v médiích alespoň párkrát do týdne

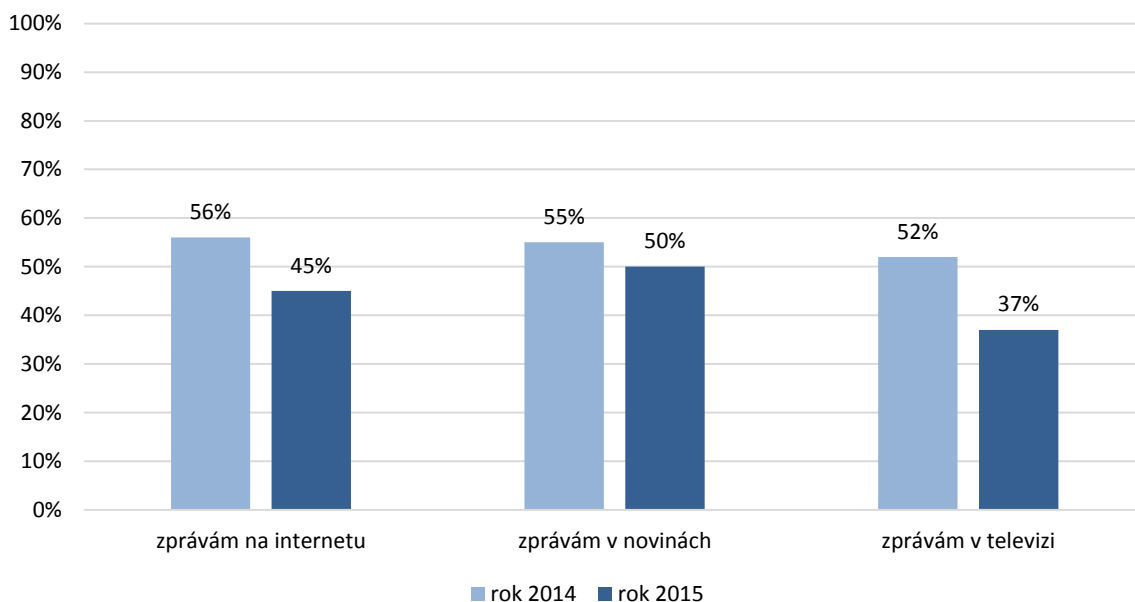

Psychologické aspekty občanské participace adolescentů

Jak jsme již uvedli, v období dospívání lze očekávat rostoucí zájem o dění ve společnosti, a to se projevilo i v nárůstu tendence sledovat zprávy v médiích. Nedá se však přesněji určit, do jaké míry se jedná o vývojovou změnu a do jaké míry je to ovlivněno vyšším celospolečenským zájmem o různá medializovaná témata. Tuto domněnku podporují i údaje z Centra pro výzkum veřejného mínění⁴, které uvádí, že v roce 2015 aktuální vývoj dění sledovalo 74 % veřejnosti, což bylo nejvíce za posledních 10 let. Ještě dodejme, že k největšímu nárůstu sledovanosti (o 20 %) došlo u sledování zpráv na internetu, což odpovídá tomu, že mladí lidé dlouhodobě preferují jako zdroj informací internet.

V souvislosti se sledováním zpráv v médiích jsme chtěli vědět, zdali mladí lidé těmto zprávám důvěřují. Graf č. 4 ukazuje, že obecně důvěra ve zprávy v roce 2015 poklesla, a to patrně z toho důvodu, že mladí lidé začínají být k mediálním informacím kritičtější. Je přitom zajímavé, že zatímco nejvíce narostl počet mladých lidí sledujících zprávy na internetu, tak právě důvěra ve zprávy na internetu zaznamenala výraznější pokles.

Graf č. 4 Důvěra v média. Věří mladí lidé...?

⁴ Výsledky šetření Centra pro výzkum veřejného mínění naleznete zde: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7465/f3/pm151130.pdf.

Klíčová zjištění a doporučení

Většina mladých lidí uznává, či spíše deklaruje na obecné rovině demokracii a její principy. Ukazuje se však také, že ve složitějších situacích, které se týkají například ochrany práv menšin, může být vztah adolescentů k uplatňování demokratických principů složitější. Podle jednoho z možných vysvětlení si mladí lidé s demokracií spojují především osobní práva a svobody a většinové rozhodování, přičemž menší důraz kladou na ochranu práv menšin a podporu jejich zapojení do demokratického procesu. Jako další vysvětlení se nabízí, že menší podpora práv menšin může souviset se strachem z neznámého a z možného ohrožení vlastní bezpečnosti, které mohou mladí lidé ve vyšší míře pociťovat na základě množství negativně prezentovaných informací, které se k nim dostávají.

Většina studentů vnímá diskuse o společnosti jako přínosné. Tyto diskuse lze využít k rozvoji demokratického porozumění u mladých lidí, a to tím, že by se věnovaly nejen jednotlivým demokratickým principům jako takovým, ale i možným konfliktům a kontroverzím, které se s nimi pojí. Otázky týkající se toho, kde končí svoboda jednotlivce a začíná ochrana práv někoho jiného nebo otázky soustředící se na možný spor mezi vůlí většiny a nutností zajistit ochranu menšin, jsou témata, se kterými je možné mladé lidi konfrontovat a otevřít tak diskuzi. Takové diskuse jim umožní uvažovat o demokracii z různých úhlů pohledu, sdílet s ostatními svůj názor a rozvíjet vlastní kritické myšlení.

I když většina mladých lidí deklaruje, že se o politiku nezajímá, dá se předpokládat, že si uvědomují její společenskou důležitost. Podle očekávání se s rostoucím věkem zvyšuje počet těch, kteří se zajímají o politiku a diskutují o společenských tématech ve škole, s rodiči i přáteli. Mladí lidé také více sledují dění ve společnosti prostřednictvím médií, a to především internetu. Obecně však jejich důvěra v média v průběhu adolescence klesá. Tento pokles může být způsoben jejich větší kritičností vůči informacím, které se k nim z médií dostávají. Právě na tuto oblast, tj. kritické hodnocení mediálních informací a následnou debatu o politických tématech, by se mohla větší měrou zaměřit i školní a mimoškolní výchova.

Poděkování

Chtěli bychom poděkovat všem, kdo přispěli k našemu výzkumu, ať už umožněním sběru dat, vyplněním dotazníku, účastí na rozhovorech či jakoukoli jinou formou. V případě otázek nebo zájmu o doplňující informace se neváhejte obracet na Jana Šerka (serek@fss.muni.cz) nebo Zuzanu Scott (scott@fss.muni.cz).